

DOI: <http://dx.doi.org/10.17243/mavk.2025.007>

EGZOTIKUS MADÁRFAJOK VADÁSZATI CÉLÚ HONOSÍTÁSÁNAK KÍSÉRLETEI A TÖRTÉNELMI MAGYARORSZÁG TERÜLETÉN

¹. Bozó László & ². Bende Attila

1: Független kutató,
H-5744 Kevermes, Battonyai u. 10.
e-mail: bozolaszlo91@gmail.com

2: Soproni Egyetem, Erdőmérnöki Kar, Vadgazdálkodási és Vadbiológiai Intézet
University of Sopron, Faculty of Forestry, Institute of Wildlife Management and Wildlife Biology,
H-9400 Sopron, Bajcsy-Zsilinszky út 4., Hungary
e-mail: bende.attila@uni-sopron.hu

ABSTRACT

BOZÓ, L. & BENDE, A. (2025): ATTEMPTS TO INTRODUCE EXOTIC BIRD SPECIES FOR HUNTING PURPOSES IN THE TERRITORY OF THE KINGDOM OF HUNGARY. *Hungarian Small Game Bulletin* 17: 213–227. DOI: <http://dx.doi.org/10.17243/mavk.2025.007>

In Hungary, there has always been a great demand for the introduction and hunting of various exotic bird species. However, these attempts failed for most species, as the climate was generally unsuitable for them. Our work has summarised the attempts to naturalise several of these bird species.

The **Helmeted Guineafowl** (*Numida meleagris* L.) has been introduced in many European countries since the Middle Ages. In Hungary, the first attempt was made in the late 1870s, followed by several unsuccessful attempts. One of the most notable of these was the manor of Kétegyháza, where Helmeted Guineafowls were kept from 1885. Although the preoccupation with the species was dying out by the time of the First World War, records from the second half of the 20th century were still being published. There were several reasons for this failure, including interbreeding with domestic Guineafowl, unfavourable climatic conditions and the lack of shrubbery as a hiding place. The **Californian Quail** (*Callipepla californica* SHAW, 1798) was introduced to Europe in 1852, while the first birds were imported to Hungary (Nyitraivánka) in 1882. In the 1880s, Zseliz, Kiskartal and an estate near Székesfehérvár were also mentioned, but all these introductions were unsuccessful as the birds did not prefer cold, snowy winters. Moreover, hunting them was not an easy task, as they dispersed after release.

The first ideas of introducing the **Greater Prairie-Chicken** (*Tympanuchus cupido* L.) date back to the years before the First World War, and the possibility of introducing the species was raised again in the 1920s. However, the breeding birds never arrived in Hungary, so this species was never introduced into the Hungarian hunting grounds. The Reeves's Pheasant (*Symaticus reevesii* Gray, 1829) appeared in the mid-1880s in the Hungarian hunting grounds, first in Szigetmonostor and then in more and more areas of the country. The released birds were successfully hunted in most places and its populations increased. **Silver Pheasants** (*Lophura nycthemera* L.) have been used by ornamental bird breeders throughout the country, but their introduction for hunting is not known. However, they have been used for hunting near our borders near Rétfalu (Wiesen), and these birds often strayed to the Hungarian hunting grounds, where they were shot. The **Himalayan Snowcock** (*Tetraogallus himalayensis* G. R. GRAY, 1843) was attempted to be introduced to the High Tatras but failed. The same was the case with the **Indian Peafowl** (*Pavo cristatus* L.) in Győr bishopric's manor in Szany. The field identification of the **Alpine Rock Partridge** (*Alectoris graeca* MEISNER, 1804) and the **Red-legged Partridge** (*Alectoris rufa* L.) is not a simple task, making it difficult to judge exactly which species was targeted by the early attempts at colonisation. The former species had a hunting culture in the Croatian karstic region, but these could not be practised by hunters in other parts of the country, as all the colonisation attempts in the High Tatras were unsuccessful. In contrast, the Red-legged Partridge was successfully introduced in several places from the end of the 19th century. The occurrence of the **Rock Ptarmigan** (*Lagopus muta* MONTIN, 1776) has not been confirmed in the Carpathians during the study period but attempts to introduce it in the High Tatras have been unsuccessful. The **Red-winged Tinamou** (*Rhynchotus rufescens* TEMMINCK, 1815) would have added to the list of American exotics. The species was experimented with in several hunting grounds but was never successfully introduced.

KULCSSZAVAK, KEYWORDS: *Numida meleagris*, *Callipepla californica*, *Tympanuchus cupido*, *Symaticus reevesii*, *Lophura nycthemera*, *Tetraogallus himalayensis*, *Pavo cristatus*, *Alectoris graeca*, *Alectoris rufa*, *Lagopus lagopus*, *Rhynchotus rufescens*

1. BEVEZETÉS

ILLÉS NÁNDOR, a selmeci akadémia tanárának mottóként ajánlott gondolata frappánsan sűríti egy mondatba a XIX–XX. század fordulóján zajló lankadatlan fáradozást és kárba vesztett investíciót, amit az idegenhonos fajok vadászati célú megtelepítésébe fektettek. Mai szemmel furcsának tűnhet, hogy hogyan is illeszkedhetnének a hazai tájba, a honos fauna körébe a próbálkozások tárgyát képező távoli tájak madarai, de a korszellemet jellemző egzotikum iránti vonzalom jegyében igyekeztek e vadászati célú honosítási kísérleteket sikerre vinni, aminek tapasztalatait szerencsére gyakran megosztották a szakközönséggel a vadászati sajtó hasábjain. Tény, hogy ezek a próbálkozások még a legígéretesebb fajok esetében is kudarcot vallottak, ugyanakkor a fent említett szakmai közlések lehetőséget kínáltak e minden kétséget kizáróan színes és érdekes kísérletezés tapasztalatainak összegzésére.

2. ANYAG ÉS MÓDSZER

Munkánk során 11 olyan madárfaj vadászati célú telepítési kísérleteit összegeztük, amelyek vagy egyáltalán nem számítanak őshonosnak a Kárpát-medencében, vagy már a XIX. század második felében nem fészkeltek ott. Ehhez a magyarországi vadászati és madártani szakirodalom mellett az egyéb periodikákban és monográfiákban megjelent tanulmányokat használtuk fel. Amennyiben lehetséges volt, úgy megadtuk az adott fajra vonatkozó európai telepítési kísérletek előzményeit, majd ezt követően részleteztük a magyarországi helyzetüket. Ha egy vadászterületről tenyésztésükkel, nevelésükkel, vadászatukkal kapcsolatos információkat is közöltek, abban az esetben mi is törekedtünk ezeknek az információknak a közreadására. Hasonlóképpen jártunk el a próbálkozások sikertelenségének okainak bemutatásával is. A havasi hófajd (*Lagopus muta* MONTIN, 1776) Kárpátok béli státusza már akkoriban is vita tárgyát képezte, ezért ennél a fajnál megpróbáltuk összegyűjteni potenciális megfigyelési adatait. Néhány fajnál piaci árakat és kereskedelmi adatokat is találtunk, ezeket is bemutatjuk.

3. EREDMÉNYEK

3.1. GYÖNGYTYÚK (*Numida meleagris* L.)

A gyöngytyúk (*Numida meleagris* L.) Európában a XI. század közepétől tekinthető kultúrfajnak, extenzív telepítési kísérleteinek virágkora a XIX–XX. század fordulóján volt Németországban, de Angliában és Csehszlovákiában is próbálkoztak meghonosításával (FODOR, 1974). A gyöngytyúk vadászati célú telepítési kísérletére több hazai vadászterületen is sor került, és a korabeli szaksajtó hasznos írásokat közölt e faj nevelésével, telepítésével kapcsolatban (FLADNITZ, 1907). Először SZILASSY próbálkozott vele Pándon, azonban „*a kibocsátott gyöngytyúkokat a ragadozó vadak s az elemi csapások lassankint megsemmisíték*” (ANONIM, 1879, 1883a). GRÓF ALMÁSSY DÉNES kétegyházi uradalmában már 1885-ben elkezdtek gyöngytyúkokkal foglalkozni (ANONIM, 1887a; SZEKÉR, 1887; HÖNIG, 1893a; ILLÉS, 1895). Mivel a kétegyházi kastély kertjében többször láttak gyöngytyúkokat, amelyek a csikóslaktól kivadulva előszeretettel tartózkodtak a park sűrűjében és kiválóan repültek, így a csikóstól megvásároltak néhány tojót és egy kakast.

Ezeket a madarakat a kétegyházi uradalom kakucsi kis erdejébe vitte SZEKÉR – ahol egyébként 1883 óta fácános is működött –, hogy ott kísérletképpen szabadon engedje őket vadontenyésztés céljából (SZEKÉR, 1887). „*Azok, a fácán-etetőkön lettek etetve és már a parkban megszokott erdei táplálkozással, miközben szépen kotlottak s roppant sok volt a tojás;*

később a vadonba költött csirke-kelés is, igen kedvező volt; de ez csak addig tartott, míg egy hűvösebb esős idő beállott. Ez majdnem mind elpusztítá a kis csirkéket s alig 7 darab maradt 8 öreg tojó és 2 kakassal az erdőn. Szép látvány volt nézni, a mint azok az erdőn sétáltak, de mégis csodálatos volt, hogy ezek ott sokkal kevésbé repültek, mint a parkban előző évben tapasztaltatott” (SZEKÉR, 1887). Nemcsak a vadon nevelés nem volt sikeres, de a kifejlett madarak helyhez kötése sem, ugyanis ezek rendre a környező majorokba húzódtak a többszöri visszahajtás ellenére is. A csőszlak környékén szabadban a gabonában és a bokrok takarásában fészkelő tyúkok kapcsán megjegyzi SZEKÉR (1887), hogy e madarak csibéi ugyan igen jó eredménnyel kelnek, de vadon ezekből szinte egyet sem képesek felnevelni, mert a pulykánál is kényesebbek, rendkívül könnyen megfáznak és elpusztulnak. „[...] e miatt s annál fogva, hogy vadonban nem tenyészthető, mint nem erdei vad, többé a lögyegyzékbe sem vétetik be”, de félvadon tartásával nem hagytak fel az uradalomban, hiszen húsa nagyon ízletes (SZEKÉR 1887).

A fentiek ellenére mégis megjelent e faj az elejtett vadfajok listáján, ugyanis 1890-ben a gödöllői uradalom lögyegyzékén két gyöngytyúk is szerepelt (HÖNIG, 1893a; EGERVÁRY, 1896). A fentieken kívül 1886-ban a kétegyházi uradalomban 18, Szentábrahámiban 1893. november 4., 27., 28., 29. és 30. napjain hét, míg 1903. október 24-től november 28-ig ugyanitt nyolc példány került terítékre.

Az 1886-os esztendőben gróf ESTERHÁZY MIKLÓS tatai uradalmának vadállományát is megkísérelték gyöngytyúkokkal gazdagítani, de a telepítés itt is sikertelen volt (ANONIM, 1888). 1889-ben itt lehetett is gyöngytyúkokat vásárolni (ANONIM, 1889a). Ebben az időszakban a szanyi ESTERHÁZY-birtokon is helyeztek ki gyöngytyúkokat, de az első kemény tél az etetés ellenére is elpusztította őket, „megfágytak a lábaik” (REMAN, 1892; FODOR, 1974). Monostorszigeten az volt a probléma, hogy „a gyöngytyúkok örökös lármájukkal minden kártékony vadat maguk ellen hívtak és ennek folytán éppen csak hogy hírmondó maradt belőlük a télig” (ANONIM, 1889b). Az 1914-es évben – a fajjal való vadászati célú kísérletezés leáldozásának időszakában – egy ismeretlen szerző a következő sommás megállapítást adta közre a hazai vadászati szaksajtóban: „Egy tapasztalt vadásztársunk ezen madárfajtákra a következőket közli: A gyöngytyúkot a vadászterületen elszaporítani ki nem fizetődő dolog, mert a gyöngytyúk vadon tartva nem fog kelteni és télen lábai elfagynak. Legjobb tojásaikat összeszedni és csirkéiket háznál nevelni” (ANONIM, 1914). A fent leírt tapasztalatok ellenére az 1920-as évek végén a *Vadászati Útmutatóban* mégis elismerően nyilatkoztak a vadon tenyésztésének lehetőségeiről (ÖTVÖS, 1926). Gödöllőn 1935-ben telepítették is a fajt, majd ezt követően Ercsiben is próbálkoztak vele, de az elvadítás nem sikerült, a madarak visszatértek a baromfiudvarokba (FODOR, 1974). Ismeretlen vadászterületen az 1940-es években fogollyal és fáccannal próbálták a gyöngytyúkok tojásait kikeltetni, az eredményről azonban nem számoltak be (BÁSTYAI, 1947). BÁSTYAI (1947) cikkére reagálva NEMESKÉRI KISS (1947) azt írta, hogy a XIX. század végén Göd környékén spontán elvadulások is történtek és a madarakra sikeresen vadásztak is. „[...] e félvad csapatok azonban sokkal jobban, szívesebben és messzebbre szálltak, úgy, hogy DEWITZ megkísérelte hajtásukat, néhány lovászgyerekkel át-átfésülve egyes bozótokat. A gyöngytyúkok nagy cserregéssel sebesen repültek egyik csenderesből a másikba” (NEMESKÉRI KISS, 1947). Mosonmagyaróvár környékén 1954-ben szintén spontán elvadulás történt, miután egy kifutóból több példány megszökött és a Mosoni Duna-ág bozotos erdeiben vert tanyát. Egy részük a tél folyamán visszament, a többi azonban vadászok zsákmánya lett. Az 1960-as évek elején a tornanádaskai arborétumban a telepítés már a költés során zátonyra futott, mivel a szőrmés ragadozók felszámolták a fészken ülő és csibét nevelő madarakat (FODOR, 1974).

A végső megállapítás tehát az volt, hogy e faj is inkább csak a parkokba és a majorságokba való, nem pedig a szabad vadászterületre. Az is problémát jelenthetett, hogy vélhetően a már háziasított gyöngytyúk visszavadításával és nem pedig az eredeti vad gyöngytyúkkal kísérleteztek, bár kérdéses, hogy utóbbi mennyire viselte volna a zord teleket.

Ehhez hozzájárult az a tény is, hogy a faj nem preferálja a kontinentális klíma erős, havas teleit és a megfelelő búvóhelyet kínáló száraz bokrosok hiányát, európai telepítési kísérletei alapvetően emiatt hiúsultak meg (FODOR, 1974).

3.2. KALIFORNIAI BÚBOSFÜRJ (*Callipepla californica* L.)

A kaliforniai búbosfürij (*Callipepla californica* L.) 1852-ben került be Európába, és 6 év múlva Franciaországban már extenzív telepítésével is próbálkoztak (FORSTER, 1874). Sikeres európai meghonosítását Svédországból említették. Franciaországban és Németországban is kísérleteztek vele, ott azonban kudarcot vallottak a próbálkozások (BREHM, 1903).

Magyarországi megtelepítését 1882-ben a nyitraivánkai birtokon kísérelték meg. A madarakat (2 pár) hálókka körülvelt területen helyezték ki, amelyek fészket is raktak, de még a csibék kikelése előtt mind a négy madár elpusztult. „*Tudtunkkal egyik dunántúli gróf ZICHY-féle birtokon, valamint PODMANICZKY GÉZA báró kiskartali birtokán [Pest vármegye] szintén tettek kísérleteket, de úgy látszik, ezek is meddők maradtak, mert löveggyékeinkben a kaliforniai fűrrel sehol sem találkozunk. Pedig e szép és majdnem fogolynagyságú madár, mely annál érdekesebb, hogy fára is száll, megérdemelné a honosításával járó fáradságot és költséget*” (HÖNIG, 1893a). A kiskartali kísérletről több közlemény is beszámolt. 1882 májusában 5 párt helyeztek el egy 60 holdas parkban található volierbe, amelyek júliusig mintegy 240 tojást tojtak. 48 fióka kelt ki, de a szörmés ragadozók kártételei miatt sok elpusztult belőlük (ANONIM 1882a). 1883-ra 6–7 kakas és 3 tojó maradt a területen (ANONIM, 1883b). Ugyanitt 1884-ben egy vadászaton 40 példányt eresztettek ki egy parkba (ANONIM, 1884a). Az említett ZICHY-féle birtok Székesfehérvár mellett volt, de a telepítés eredményéről nem számoltak be (ANONIM, 1884b). Ugyancsak említést tettek egy zselizi kísérletről is az 1880-es évek elejéről (ANONIM, 1883b).

A siker érdekében BREHM (1903) véleménye szerint nem érdemes a telepítést 40–50 párnál kisebb törzsállománnyal kezdeni, sőt akár 100 példányt is javasolt, és mindennek szigorúan óvott fáciánosan kellett történnie. E fogolynál kisebb faj azonban a nagy havat és a tartós erős téli hideget csekély sikerrel vészeli át (ANONIM, 1894a), így fokozott figyelemmel kell lenni a madarakra (BREHM, 1903). Több szerző szerint zárttéri tartása nem volt bonyolult, szabadon engedve azonban szétszéledtek és kevés sikerrel lehetett őket terítékre hozni (FORSTER, 1874; ANONIM, 1893, 1898a).

3.3. NAGY PRÉRITYÚK (*Tympanuchus cupido* L.)

Az 1910-es évek közepén felvetődött Magyarországon – egy, az Újvilágban honos faj – a „prairie-fajd”, vagyis a nagy prérityúk (*Tympanuchus cupido* L.) megtelepítésének gondolata (ANONIM, 1917), ami az első világháborút követően 10 esztendővel, 1929-ben újra napirendre került a hazai szaksajtó hasábjain (GYÖNGYÖS-HALÁSZI TAKÁCH, 1929a). „*A vörösfoglyon kívül azonban, ugyanakkor szemet vetettünk egy másik tyúkfélére is, amellyel rendkívüli edzettsége, nagysága és ízletes húsa miatt, szintén érdemes volna hazánk vadászható vadjainak sorát gazdagítani.*” A leírás alapján több szempontból is üdvözlendőnek tartották volna, ha a magyar mezei táj bővülne ezzel a fajjal, részben annak attraktivitása, részben pedig a zord teletek is elviselő szívóssága miatt. A másik kedvező tulajdonsága, hogy „*csapatokban él, mint a mi foglyunk, amihez különben is nagyon hasonló viselkedést tanúsít. Épp úgy fut a vízslá előtt s ha valami sűrűbb, bokros helyre ér, épp úgy meg is lapul.*” Emellett jól és kitartóan repül, ami szintén a vadászati attraktivitás és sportérték fontos eleme.

GYÖNGYÖS-HALÁSZI TAKÁCH (1929a) úgy ítélte meg, hogy a trianoni határokon belül az erdős, mocsaras és szikes területeket leszámítva – a fácánhoz hasonlóan – mindenhol megtalálhatná ez a faj az életfeltételeit. „*Ha a világháború közbe nem jön, ma már ezrével élne*

hazánkban a prairi-fajd” – írta GYÖNGYÖS-HALÁSZI TAKÁCH (1929a). A háború kirobbanása miatt az 1915 nyarára a Wakaw-ban (Kanada) élő NÉMET PÉTER farmjáról ígért tojásszállítmány nem érkezett meg Magyarországra. GYÖNGYÖS-HALÁSZI TAKÁCH 1929. áprilisában több helyre – többek között a Calgary Fish and Game Association, a Department of Agriculture Alberta, a Game Protection Branch, a Department of the Interior National Parks of Canada címére – is írt Kanadába, hogy fácskatojások ellenében a magyar vadászok prérityúk-telepítési kísérletét támogassák. A pozitív visszajelzések után abban bíztak, hogy 1931-ben már 50-es csapatokban lehet majd kihelyezni a fajt a magyar határba. DEMETER (1929) rövid válaszcikkében nagy örömmel írt a telepítés gondolatáról az ekkor már magyar névvel is ellátott „*homoki fajd*” kapcsán. KENEDY (1930) a szürke fogoly kanadai sikerének analógiájára bizakodóan nyilatkozott a nagy prérityúk magyar telepítésének gondolatáról. Kifejezetten alkalmasnak vélte a magyar viszonyokat számára, de praktikusabbnak tartotta volna, ha nem tojásokat, hanem élő madarakat küldenének Magyarországra. Azonban sohasem érkeztek meg sem a tojások, sem pedig a madarak, így a hazai apróvad vadászat nagy prérityúkkal való bővítésének törekvése csupán idea maradt.

3.4. KIRÁLYFÁCÁN (*Syrnaticus reevesii* GRAY, 1829)

A monostorszigeti udvari vadászterület vadállománya az 1880-as évek derekán újabb érdekes madarakkal gazdagodott. „*a királyfácán (Syrnaticus reevesii GRAY, 1829), melyből szintén e tavaszon Felső-Németországból hozattak 1 kakast és 2 tyúkot tenyészanyagnak; ezek összesen 12 csibét költöttek ki, illetve neveltek föl.*” „*Ez a fácska-faj körülbelül akkora, mint a mi közönséges fácskánk, de a tolla szebben színezett és röpködése nyílgyorsaságú, mely utóbbi tulajdonságánál fogva vadászatra igen alkalmas*” (ANONIM, 1889c). Egy ismeretlen szerző szerint az állomány megmaradt, sőt szaporodott is a következő években (ANONIM 1892a). Az 1890-es vadászati idényben már négy kakast lőttek is közülük. Előnyének tartották, hogy „*állandóan az erdőben tartózkodik, a mezőt soha sem keresi fel, mint a közönséges fácska, hanem sűrűbben és magasabb fákon él s a mi fő, igen jól repül*” (ANONIM, 1891a). 1891-ben arról számoltak be, hogy a madarak jól teleltek (ANONIM, 1891b), ennek ellenére 1892-ben egyetlen példányt sem lőttek (ANONIM, 1892b).

1895-ben Zurányon is kiengedtek hét példányt (ANONIM, 1895a), de gróf FESTETICS TASZILÓ Somogy vármegyei birtokain (ANONIM, 1895b) és Ghymesen (ANONIM, 1898b) is próbálkoztak a telepítésével. Utóbbi helyen „*a rókák vagy egyéb körülmények*” miatt nem volt sikeres a program (THURÓCZY, 1902). Az 1900-as évek elején már országszerte több helyen tenyésztették, a csurgó-berzencei uradalomban például 1908-ban 100 fölé emelkedett a számuk (ANONIM, 1908).

A két világháború közötti időszakban GYÖNGYÖS-HALÁSZI TAKÁCH GYULA is szorgalmazta a királyfácán – és megjegyezzük, hogy további Magyarországon legfeljebb zárt területen élő fácskák (fajok és alfajok) – megtelepítését (GYÖNGYÖS-HALÁSZI TAKÁCH, 1930). A puszta-kerekudvari, mindössze 40 hold kiterjedésű fácskásában a kakasok zömében vadászfácánok (*Phasianus colchicus torquatus*, *P. c. versicolor* és *P. c. formosanus*) voltak, de ekkor megkezdték a királyfácán tenyésztését is, „*ez utóbbiak azonban még nem lövettek*” – olvashatta a *Magyar Vadászciklus* hasábjain a hazai szakközönség (GOSZTONY, 1930). Nagymágoacson, KÁROLYI IMRE gróf birtokain ezekben az években már vadásztak is a fajra (ANONIM, 1929a).

A vadászati újságokban számos hirdetést találhatunk, amelyekben vagy eladásra, vagy megvételre kínáltak királyfácánokat (pl. ANONIM, 1896a, 1904b, 1907a, 1918a, 1918b, 1929b, 1932, 1937; HÁM, 1909).

3.5. EZÜSTFÁCÁN (*Lophura nycthemera* L.)

A hazánkban díszmadárként tartott ezüsthím (Lophura nycthemera L.) vadászati célú telepítési kísérletének leírására egy, az 1900-as esztendő tájékán a FÖLDES JÁNOS által terítékre hozott különleges madár faji hovatartozásának polémiája kínált apropót. E madarat a Fraknó (ma Burgenland) határában elterülő „Weissblock-wiessen” nevű rét- és erdőszegletben lőtte. Amikor a fent említett tanulmány szerzője a madarat szemügyre vette, akkor az erősen ezüsthímmre emlékeztette. A madárról közreadott írásában meg is jegyezte, hogy a közelben Rétfalu határában (Wiesen) elterülő erdőben ezüsthím megtelepítésével kísérleteztek, amiről ACÉL GYULA volt rétfalvi főjegyző számolt be. Az innen szétszéledt példányokból a környékbeli vadászok még a századfordulón is lőttek egy-egy példányt (DUNÁNTÚLI, 1930). A preparátumról készült fotót szemlélve talán nem is „korcsról” beszélünk, hanem épp egy ilyen elköborolt, a telepítésből származó ezüsthímről. Akárhogy is, e vadászati célú telepítési kísérlet kudarcba fulladt, de így is érdekes színt foltja maradt az egzotikum iránti vonzalom jegyében megkísérelt hazai vadtelepítéseknek. Kereskedtek is ezzel a fémfajjal, 1904-ben 18 forintért (mai értéken cca. 46 500 Ft) egy tojót (ANONIM, 1904a), míg 1907-ben a szentábrahádi uradalomban hét kakast kínáltak eladásra (ANONIM, 1907a). 1922-ben Bécsújhelyen (ANONIM, 1922), 1927-ben pedig Sárosdon (PFIEGLER, 1927) lehetett ezüsthímeket vásárolni.

3.6. HIMALÁJAI KIRÁLYFOGOLY (*Tetraogallus himalayensis* G. R. GRAY, 1843)

A himalájai királyfogoly (*Tetraogallus himalayensis* G. R. GRAY, 1843) vadászati célú honosítására vonatkozóan mindössze egyetlen kísérlet ismert a Magyar Királyság területéről. A vadtelepítési kísérleteiről és az egzotikum iránti vonzalmáról ismert birtokos, HOHENLOHE KERESZTÉLY KRAFT herceg a Magas-Tátrában elterülő uradalmában, annak keleti részén, a Bélai-havasokban kísérlete meg e faj megtelepítését, de a kísérlet kudarcot vallott (BETHLENFALVY, 1937).

3.7. KÉK PÁVA (*Pavo cristatus* L.)

Sajátos módon Magyarországon még a parkok régről kedvelt díszmadara, a kék páva (*Pavo cristatus* L.) vadászati célú kivadásának kísérletéről is rendelkezünk adatokkal. Ezt az impozáns madarat a győri püspökség szanyi uradalmának erdőmestere szerette volna vadmadárrá tenni (RODICZKY, 1902; OROSZI, 1996), aminek keretében egy kakas és két tojó került ki a vadászterületre. A tapasztalatok alapján teljesen nem vadultak el, de amikor a csibéket vezették, akkor felettebb óvatosak voltak. „A fiatal pávák éppen úgy, mint az öregek, a tél viszontagságai ellen szokatlan kitartóak voltak s azonfelül még a legnagyobb hidegben is éji nyugvóhelyül a legmagasabb fákat választották ki.” A telepítések kapcsán RODICZKY (1902) azt is megemlíti, hogy a kint nevelkedett fiatal madarak húsa igen ízletes, puha volt. Az nem derült ki, hogy vajon vadászat során ejtették-e el az asztalra kerülő madarakat. Bár a pávák szaporodtak, de a kísérlet végül sikertelen volt, az impozáns szárnyasok nem telepedtek meg tartósan, pedig ez a hétköznapi vadászoknak a következő sorok alapján nem lett volna ellenére: „[...] azért mégis nehéz megérteni, miért vadásztatnak nálunk fémfákra, vadpulykára, de pávára nem. Pedig hát nem volna utolsó mulatság, ha legalább is a Sonntagsjägereink durranthatnának le egy-egy him-pávát, hogy akárcsak a kínai mandarinok, farktollaival ékesítve térhetnének haza a diadalmas vadászatról [...]”

3.8. BALKÁNI SZIRTIFOGOLY (*Alectoris graeca* MEISNER, 1804) és VÖRÖS SZIRTIFOGOLY (*Alectoris rufa* L.)

Ezt a két fajt nagyon nehéz szétválasztani, hiszen a terminológia az egyes szakcikkekben nem világos, ugyanis – az egyébként meglehetősen hasonló – vörös és a balkáni szirtifoglyot nem igazán tudták elkülöníteni ez idő tájt.

A balkáni szirtifogoly (*Alectoris graeca* MEISNER, 1804) az egykori Magyar Királyság területén a tengerparti régiókban fészkel, a korabeli erdélyi és Magas-Tátrából származó adatait CHERNEL (1899) sem tartotta hitelesnek. A horvát karsztvidéken történő vadászatáról az első világháború időszakából ismerünk részletes leírást (ANONYMUS, 1914). Az első, általa nem éppen vadásziasnak tekintett belopási mód – ami egyébként jó kilátásokkal kecsegtetett – a következő volt: „a dalmaták, hercegöcök úgy szokták vadászni, hogy készítenek egy olyanféle ráját vesszőből, mint a mi gyerekeink szoktak nádból a papiros sárkánynak. Ezt bevonják – papír helyett – az ő szürke-fekete kockás, háznál szövött takarójukkal (ebből készül a lótararó, átalvető, lábszárvédő stb.). Ezt a ráját mintegy pajzsot a balkézbe fogva s teljesen mögé bújva igyekeznek az estefelé és hajnalban a füves fensíkon csipegető, vagy sziklalapokon a napban szárítózó szirtifogoly csapatot megközelíteni. Természetes, hogy a jobbkezben lövésre készen áll a kovás mordály. A szirtifoglyok ugyan jóelőre észreveszik a lassan közeledő kockás lapot, de nem látván semmi gyanúsat, nem kelnek szárnyra, hanem pityegve, nyújtott nyakkal, kidüllesztett beggyel várják a csudás mozgó valamit. Mikor a nimród elég közel ért, a ráma mögül közédurrant a figyelő csapatnak.”

Ugyancsak eredményes lehetett ősszel a csalimadárral történő vadászat is. A legbiztosabb és legegyszerűbb azonban a vizslás bokrászat – vagy ahogy fogalmaz, „tűskészet” – volt. Ez azonban komoly előkészületeket és fizikai állóképességet igényelt. „Aki rászánja magát egy ilyen exkurzióra, az gondoskodik egy szarvasbőrnadrágról – amin a tüske nem szűr keresztül –, kemény bőrlábszárvédőről, szeges hegymászó-cipőről és egy erős angol kesztyűről; 12-es seréttel töltött töltények, egy jó orrú vizsla egészítik ki a felszerelést. Szeges cipő nélkül a sziklákon, kőgöregtegeken lehetetlen vadászni, mert ki van téve az ember az örökös bukdácsolásnak, ami rendszerint épp akkor szokott megtörténni, mikor a fogoly felrepül. Pointert nem ajánlatos vinni, mert az a finom bőrével nem megy be a tüskék közé. A legmegfelelőbb erre a célra a griffon. Vizsla okvetlen szükséges, mert enélkül egy csapatot csak egyszer kaphatunk lövésre. A szirtifogolynak ugyanis az a sajátja, hogyha felrebbent, meglehetősen szétszóródva száll le s ne adj Isten, hogy másodszor fel lehessen verni. Fel nem kel, míg csak rá nem lép az ember a farkára” (ANONYM, 1914).

E fajt 1882-ben vadászati célból megpróbálták betelepíteni a Tátrába, két tyúkot és egy kakast engedtek szabadon Szepesbéla környékén, amelyek sikeresen költöttek is. Ősszel ismét kiengedtek két tyúkot és egy kakast, ezek azonban – az előbbiekkal együtt – eltűntek a területről (CHERNEL, 1899). Néhány adat még ismert a Magyar Királyság egyes területeiről, ahol egy-egy példány került elejtésre, ahogy 1882-ben Új-Tátrafüred határában a Kárpáti Egylet kísérlete nyomán (ANONIM, 1882b), 1893-ban Zimonynál, 1897-ben és 1898-ban pedig Krassó-Szörény vármegyében, Koronini község határában (CHERNEL, 1899).

HOHENLOHE KERESZTÉLY KRAFT HERCEG a Magas-Tátra keleti részén, az ún. Bélai-havasok – jellegzetes mészkő- és palaképződményeiről és kiterjedt rétegeiről ismert – területén tett kísérletet a balkáni szirtifogoly megtelepítésére, ami kudarcot vallott (BETHLENFALVY, 1937).

A vörös szirtifogoly (*Alectoris rufa* L.) telepítésével Angliában és Németországban is kísérleteztek a XIX. században, utóbbi helyen azonban ezek nem jártak sikerrel (BREHM, 1903). ZACKENKNECHT (1902) az egyik legígéretesebb betelepíthető fajként tekintett rá. A Magyar Királyság területén 1911-ben a Retyezáiban 1 200 méteres magasságban engedtek szabadon 20 példányt (BARTHOS, 1914). Ezt követően három esztendővel, 1914-ben JANKOVICH-BESÁN

GYULA Somogy vármegyei birtokán már volierben nevelték a madarakat, de a háború véget vetett ennek a munkának (THURÓCZY, 1930). Szintén az első világháború időszakából ismert egy próbálkozás e faj megtelepítése kapcsán (GYÖNGYÖS-HALÁSZI TAKÁCH, 1929b). Ekkor Franciaországból érkezett 100 vörös szirtifogoly-tojás, amiből 83 csibe ki is kelt. Ezeket jó eredménnyel nevelték, de egy felhőszakadást követően a madarak elpusztultak. „*Ha ez a zivatar elkerüli Somogy-Buzsákot, ma talán már sok ezer vörösfogoly gazdagítja a Dunántúl és a Tisza–Duna közének vadászterületeit.*” GYÖNGYÖS-HALÁSZI TAKÁCH (1929b) a betelepítés praktikus módjának tartotta, ha 6–10 pár vörös foglyot egyszerűen szabadon engednek, s ezek szaporodva gyorsan birtokba veszik a vadászterületet. A rövid cikk alapján 1929-ben újabb 100 tojás keltetésével és a fent ajánlott módon 6 pár madár szabadon engedésével kísérelték meg ismét a vörös szirtifogoly telepítését Buzsákon, de annak sikeréről már nem adtak hírt. VERTSE (1937) két alföldi telepítési kísérletet említ meg. Az egyik Hatvanban történt, ahol a kibocsátott madarak kivétel nélkül eltűntek, míg a másik helyszín ismeretlen volt, de az eredmény végül mindkét esetben ugyanaz lett. VERTSE (1937) összegezve a faj ökológiai igényeit megállapította, hogy éghajlati okokból csak a Dunántúl – és annak is csak a déli része – lehetett alkalmas az esetleges telepítésekre.

1935-ben a balatonfüzfői hadigyár két tyúkból és kakasból álló szirtifogoly-családot hozott Törökországból, ami valószínűleg vörös szirtifogoly volt. A következő év tavaszán a két tyúk sikerrel költötte ki fészekalját, de a költésük után rövid idővel egy görény a csibéket a szülőmadarakkal együtt elpusztította (NAGY, 1968). 1966-ban Gödöllőn próbálkoztak a megtelepítésével, ekkor Franciaországból hoztak tenyészmadarakat – összesen 15 párt –, amelyeket zárt térben neveltek. A kísérlet sikeresnek bizonyult és 1967-ben 620 tojást és 80 naposcsibét adtak a Budavidéki Vadgazdaságnak (NAGY, 1968). Megjegyezzük, hogy ugyanebben az időszakban Ácson is tenyésztették a fajt (SINKOVITS 1969), míg a későbbiekben az ország más vidékein is foglalkoztak a vörös szirtifogoly tenyésztésével (BENÉNYI IGNÁCZ, 1983), ami ma az apróvadvaszat új reménysége, és ugyan csakis vadászati céllal és csak szeptember és február között lehet kibocsátani (79/2004. /V. 4./ FVM. rendelet), de már ismertek nem megerősített költési megfigyelései, így a folyamatosan növekvő kibocsátások miatt további spontán megjelenésére is számíthatunk.

3.9. HAVASI HÓFAJD (*Lagopus muta* MONTIN, 1776)

CHERNEL (1899) korszakos ornitológiai munkájában alig néhány sort szentelt az általa „*Lagopus mutus*”, illetve „*L. alpinus*” tudományos névvel illetett „*havasi hófajdnak*”. A szomszédos Ausztriában, kisebb számban Stájerországban és Krajnában (ANONIM, 1891c) is előfordult. Itt jegyezzük meg, hogy 1892-ben Ausztriában még 1960 (ANONIM, 1892c), Stájerországban 1895-ben 196 (ANONIM, 1896b), míg Krajnában 17 példány került terítékre (ANONIM, 1896c). CHERNEL (1899) ugyanakkor rögvést előrevetíti, hogy az a vélekedés, hogy a Kárpátok havasaiban közönséges lenne ez a faj, bizonyosan téves, ugyanis biztos előfordulását nem tudták igazolni. „*Hogy azonban régebben a faunához tartozott, s nem is valami nagyon régen vesztethet ki, valószínű; sőt megeshetik, hogy itt-ott még egy-egy pár lappang is.*” CHERNEL (1899) megállapításával egyező gondolatokat vetett papírra néhány évvel korábban HÖNIG (1893b) is, miszerint e fajdféle „*előfordulása hazánkban tudományosan megállapítva nincsen.*” A fentiek igazolására említi, hogy a Tátrában fosszilis maradványait fellelték, de 1850-ben gróf WODZICKI ebben a térségben már nem találta meg, ahogy 1861-ben SCHAUER sem (CHERNEL, 1899). Említést tettek róla, hogy 1844-ben Osobitán egy erdőkerülő a törpefenyves övben látott három fehér fajdféle madarat, míg mások a „*Mengsdorfer-völgyben*” (Menguszfalvi-völgy – Západná Mengusovská dolina, a Magas-Tátra egyik leghosszabb völgye) és az „*Öt-tónál*” (Dolina Pięciu Stawów Polskich) láttak ilyen madarakat. BIELZ szerint a Retyezát-Godján csoportjában az ún. Hátszegi-hegységben, illetve a Páreng-

havasokban (Déli-Kárpátok) állítólag még lőttek is hófajdot, valamint az Árpási-havasokban (Felső-Árpás község határ, Fogaras vármegye) is észlelték a fajt, de az adatokat nem igazolták hitelt érdemlően (CHERNEL, 1899). CHERNEL (1899) azt is megjegyzi a hófajd kapcsán, hogy honi gyűjteményben igazoltan a Magyar Királyság területéről származó példány nem ismert. A fentiek ellenére a Kárpát Egylet 1880. évi évkönyvében DR. PRIMICS GYÖRGY érdekes ismertetést közölt a Fogarasi-havasokról: „[...] a zerge, barna keselyű, farkas keselyű, hófajd, siket- és nyírfajd nagy mennyiségben van a fogarasi havasokon [...]” (ANONIM, 1880a).

E fajdféle telepítési kísérletének gondolatát 1880-ban a *Vadászlap* hasábjain is közreadták. „A Magyarországi Kárpát-egylet, f. hó 18-án Iglón, DÖLLER ANT. ny. őrnagy elnöke alatt tartott választm. ülésében elhatározá, hogy a központi Kárpátok magasabb erdőregióiban a hófajd meghonosítása is megkíséreltessék. Üdvözljük tagtársainkat e kezdeményezésért. Egygyel több vonzerő a Kárpátok felkeresésére” (ANONIM, 1880b). Két évvel később szintén a Kárpát-egylet felvetésére szorgalmazták „a Tátrán hiányzó Gallinaceak meghonosítását.” Ezek sorában a hófajdhoz fűzték a legnagyobb reményeket, miszerint „a Tátrán jól találná magát. De nehezen kapható” (ANONIM, 1882a). Az azonban nem derült ki, hogy az egylet vajon valóban megkísérelte-e a hófajd meghonosítását, viszont HERCEG HOHENLOHE KERESZTÉLY KRAFT javorinai uradalmába kísérletet tett a betelepítésére, aminek részleteiről sajnos nem számolt be BETHLENFALVY (1937). A próbálkozást röviden kudarcként említik, így nem tudjuk, hogy pontosan melyik területre, mennyi és honnan származó madárral próbálkoztak a Magas-Tátrában, csak azt, hogy „a madarak nyomtalanul eltűntek a szabadonengedés után.”

Az 1891. évben közreadott országos löjegyzyékben említik e fajdfélét is Nyitra vármegye vadállományának leírásánál, miszerint 2–3 példányt regisztráltak (HÖNIG, 1891), de ezekről az elejtésekről sincs hiteles megerősítő adat. Ugyan az egykori selmecbányai M. Kir. Bányászati és Erdészeti Akadémia állattani gyűjteményéből máig megmaradt egy példány, de ennek származása ismeretlen.

Az ezeréves országos vadászati kiállítás kapcsán is említik a fajt: „[...] a hófajd *Lagopus mutus*, melylyel a felvidéki és erdélyi (Besztercze-Naszód és Szeben megyei) löjegyzyékben évről-évre nagyobb számban találkozunk, pedig annak előfordulása hazánk területén tudományilag megállapítva még nincsen [...]” (ANONIM, 1894b).

A főváros vadpiacán ritkán feltűnt a hófajd is a szárnyasok sorában, de ezek a madarak külföldről származtak, többek között Németországból (ANONIM, 1880c), például Hamburgból, ahová Angliából vitték e madarakat, akár telepítési céllal is (ANONIM, 1883c). Több-kevesebb hófajdhús Oroszországból is érkezett a pesti piacokra (MERCUR, 1887). Ez idő tájt 1 forintba (mai értéken 5222 Ft) került egy hófajd, fogyasztási adója pedig 0,25 forint (mai értéken 1 300 Ft) volt (ANONIM, 1887b). GÉCZY FERENCZ szerb királyi udvari szállító hirdetéseiben sorra találkozhatunk a hófajddal, már amikor kapható volt. Az 1888-as évben 2 forint (mai értéken 5 800 Ft) volt darabja (GÉCZY, 1889), a következő évben viszont nem tudta beszerezni e fajdféle húsát, ami az 1890-es évek végére csaknem teljesen el is tűnt a magyar húspiacról.

3.10. RÓTSZÁRNYÚ TINAMU (PAMPATINAMU, VÖCSÖKTYÚK, INAMBU) (*Rhynchotus rufescens* TEMMINCK, 1815)

Az első világháború előtti időszakban több uradalomban is megkísérelték a Dél-Amerikában honos rótszárnyú tinamu (*Rhynchotus rufescens* TEMMINCK, 1815) – korabeli nevén vöcsöktyúk vagy inambu – meghonosítását, de hasonlóan a többi faj telepítési kísérleteihez ez a próbálkozás is zsákutcának bizonyult. Történt mindez annak ellenére, hogy a kor szakirodalma úgy vélekedett e fajról, hogy nem igényesebb a fogolynál, ellenben annál jóval kiadósabb a húsa, aminek minőségében sem marad el attól, ráadásul gyorsan szaporodik, mindenevő, „erdőn, mezőn nem okoz kárt sőt főleg az erdő és mezőgazdaságnak hathatós

előmozdítója, miután mindennemű káros rovarokat s azok álczáit – tekintet nélkül fajaikra – elpusztítja” (ANONIM, 1899, 1900a, 1907b; NEYMANN, 1901; TLAUDNITZ, 1907). A fentiek okán és a német, francia, belga, osztrák és a porosz-sziléziai telepítési sikereken felbuzdulva a magyar vadászat számára egyértelműen perspektivikusnak tartották, hiszen a fenti előnyös tulajdonságai mellett a kemény teleket is jól viselte (ZACKENKNECHT, 1901; BREHM, 1903).

Az európai országok közül először Franciaországba hozták be a fajt a XIX. század végén Argentínából. A madarak egy része a hosszú út következményeként elpusztult, de többen túléltek és sikeresen szaporodtak is (ANONIM, 1899). Nemsokára Németországban, Angliában és Ausztriában is megkezdődött a honosítási kísérlet (ANONIM, 1900a, 1901a, 1901b, 1903, 1910). Egy németországi vadászterületen a 10 kibocsátott tinamu két évvel a kiengedést követően már egy 36 példányos állományt alkotott. A madarak télen a fácánszóróra jártak táplálkozni, itt lőttek is belőlük (ANONIM, 1901a, 1901b, 1915). Dél-Oroszországban is próbálkoztak vele, de ott a tél folyamán az összes kiengedett példány megfagyott (ANONIM 1904c). SZÓCS (1906) is arról írt, hogy a legtöbb helyen végül sikertelen lett a honosítás, annak ellenére, hogy (pl. Ausztriában is) a fácánokhoz hasonló neveléssel kísérleteztek.

Háromféle honosítási alternatívát kínáltak a vadászterület minősége és az anyagi források szabta kereteknek megfelelően (ZACKENKNECHT, 1901; BREHM, 1903). Legalább 20–25 pár kitelepítését tartották optimálisnak, az alkalmazott módszertől függetlenül pedig 5 pár alatt nem javasolták a kísérletet. Ezek közül az első és legegyszerűbb megoldás az volt, ha néhány tinamu törzset vásároltak és azokat megfelelő remízbe vagy még le nem tört – mintegy 2 holdnyi kiterjedésű – tengeriföldre helyezték ki. Előzetesen kis ösvényekkel összekötött etetőhelyeket létesítettek, így a kibocsátás kvázi a fácánál jól ismert módon történt, s attól a terület kialakítása és jellege sem sokban különbözött. A javaslat fontos eleme a dúvad elleni védelem volt, amit a kibocsátás sikerének egyik zálogaként aposztrofáltak.

Azokon a területeken, ahol nem tudták biztosítani a ragadozókontrollt, ott javasolták egy megközelítőleg 1–1½ kat. hold terület kis lyukbőségű, 2 m magas drótsodronnyal való bekerítését, amelyen fontos tényező volt a tülevelűekkel borított remíz, ami jó takarást biztosított az időjárás viszontagságai ellen. Célszerű volt kukoricát is vetni a területre, és a nádas jelenléte is kedvezett a madarak számára. Ősszel, vagy költési idő előtt tavasszal ide helyezték be a 4–5 pár inambut, amelyek evezőtollait egyik oldalon kurtították. Innen a már repülőképes fiatalokkal az időközben röpképessé váló szülők spontán módon vehették birtokba a vadászterületet.

A harmadik megoldás a kotlóval történő nevelés volt, amit könnyebbnek tartottak, mint a fácán esetében (ZACKENKNECHT, 1901; BREHM, 1903). Ez a módszer ekkoriban ugyanis bevett gyakorlata volt a szabad terület fácánállományának dúsítása céljából (NAGY-ÖLVEDY, 1869).

Azzal kapcsolatban, hogy pontosan mekkora élményt jelent e faj vadászata, egymásnak ellentmondó vélemények fogalmazódtak meg. Eredeti elterjedési területén lovas tinamu-vadászatokat rendeztek (ANONIM, 1899, 1900a). *„Lóháton hosszú sorban, melynek két vége gyakran jelentékeny távolságban van egymástól, közelednek a tinamu-kolóniák felé. Adott jelre sebes járásba csap át a vadásztársaság s ostorait csattogatva hajítja maga előtt a felzavart madarakat, melyek a magas fűben megszokott békés otthonukban így hirtelen meglepve, eszeveszett futásban igyekeznek menekülni. A vadászok hosszú sora csakhamar gyűrűbe záródik, a gyűrű mindinkább összébb szorul s ilyenkor a madarak, látva, hogy életük ellen törnek, kétségbeesésükben szárnyra kapnak”* (ANONIM, 1899). *„Ezt a pillanatot használják ki a lassoval ellátott vadászok; vagy ha éppen fegyverrel vadásznak, akkor azok lépnek akcióba. A lovas gauchok, eme nagy zsvajjal és lármával összekötött vadászat alkalmával, egy hurkot használnak, mely a végén egy hajlékony fanyélhez van odaerősítve; ezzel bámulatos ügyességgel odacsattintanak a sebes futásban lévő inambu fejére. A madár az első csapásra földre bukik s mielőtt lábra kelve újból futásra vehetné a dolgot, a másodszor vetett hurok már*

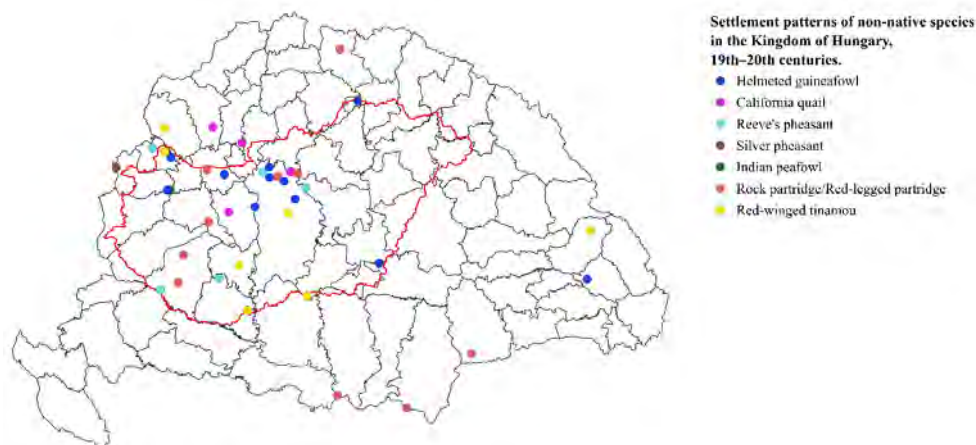
a nyakát megfogta” (ANONIM, 1900a). Európában ezzel szemben azt tapasztalták, hogy az erdőhöz szoktatott madarak szívesebben repültek és gallyaztak fel, mintsem hogy elfutottak volna (ANONIM, 1900a). TLAUDNITZ (1907) szerint vadászata nagy ügyességet igényelt, míg egy ismeretlen szerző azt írta, hogy „nem válik be jó vadászati objektumnak, mert nem szeret felrepülni s inkább futva menekül, a mi ha igaz, tényleg igen leszállítja vadászember előtt az értékét” (ANONIM, 1910). Ennek teljesen ellentmond NEYMANN (1915) véleménye. „A tinamura való vadászat pedig oly érdekes és változatos, hogy szinte kíváncsossá teszi e vadfaj meghonosításának általánosítását. A tinamut vizsla előtt – épp mint a foglyot, vagy bokrászva illetve hajtással – mint a fácánt, lehet löni; sőt mint kitűnő futó vad, épp oly gyorsan eltűnő célpontul is szolgál, akár csak az üregi nyúl.”

Az első telepítés gróf ESTERHÁZY MIHÁLY Pozsony megyei birtokán történt 1899-ben. Ezek a madarak azonban – ahogy az „lenni szokott” – abban az évben nem költöztek (ANONIM, 1900b). FRIGYES főherceg mosonmagyaróvári birtokára 1900 tavaszán hoztak 10 pár inambut, nem sokkal később pedig a számos érdeklődő számára a *Vadászlapban* is megírták, hogy Bécsből, Porosz-Sziléziából és több németországi városból (Hannover, Hamburg) is be lehetett szerezni a tenyésztő törzseket (ANONIM, 1900b, 1900c). 1900. június 29-én a Bihar vármegyei Szalárdon 15 példányt engedtek szabadon, és további 5 példány kiengedését tervezték. A madarakat Bécsből vásárolták 36 forint/pár áron (mai értéken 94 700 Ft) (ANONIM, 1900d). Ugyanebben az időszakban a Tolna vármegyei Alsóhidvégen 3 kakas és 2 tyúk kihelyezése történt meg (M., 1900). 1901-ben BÁRÓ JESZENSZKY JÓZSEF és SZTANKOVÁNSZKY JÁNOS Tolna vármegyei vadászterületeire (mivel a JESZENSZKY családnak Alsóhidvégen volt kastélya, így valószínűleg az egy évvel korábbi helyszínen) összesen 14 példányt helyeztek ki, de azok „mintha csak a föld nyelte volna el őket, úgy eltűntek” (ANONIM, 1902). 1902-ben a szegedi vadásztársulat szerzett be 6 tyúkot, amelyeket később Királyhalmára az erdőőri szakiskola vezetőjének ajánlottak fel tovább tenyésztés céljából. Mivel a madarak zárt térben augusztusig nem szaporodtak, így TEODOROVITS FERENC szabadon engedte őket. Ősz elejére az összes egyed eltűnt (ANONIM, 1912). ZACKENKNECHT (1901), valamint CHERNEL (in BREHM, 1903) is említést tesz arról, hogy COBURG FÜLÖP HERCEG pusztavacsi területein – a fent leírt második módszer szerint –, valamint FRIGYES FŐHERCEG karapancsai erdőhivatalának területén is kísérletet tettek a tinamu honosítására.

A tenyésztéshez szükséges tojásokat a Vadászlap hasábjain is hirdették, amiket 1904-ben és 1905-ben is Poroszországból lehetett beszerezni (ANONIM, 1904d, 1905).

4. ÖSSZEGZÉS – A TELEPÍTÉSEK FÖLDRAJZI ELOSZLÁSA

A fent részletezett fajkörök helyszínnel közölt telepítési kísérleteinek térbeli megoszlása változatos képet mutat, hiszen a történelmi Magyarország csaknem minden régiójából ismertek próbálkozások valamelyik idegenhonos faj vadászati célú megtelepítésére. E kísérletek területi megoszlásának súlypontja azonban egyértelműen a trianoni országhatáron belülré tehető (71,8%) (1. ábra). A legtöbb helyszínen a gyöngytyúkkal, valamint a balkáni szirti- és a vörös szirtifogollyal próbálkoztak, de a pampatinamu kapcsán tett kísérletek sem voltak elhanyagolható léptékűek. Mindez annak fényében érdekes tény, hogy napjainkban terítékszínező jelleggel mindössze néhány királyfácán kerül puszkavégre, bár a vörös szirtifogoly esetében már kissé más a szakma megítélése, hiszen napjainkra több mint 14000 példányt engednek ki a vadászterületekre évente Magyarországon (CSÁNYI, 2025).

1. ábra: Az idegenhonos madárfajok telepítéseinek területi mintázata a Magyar Királyságban

Figure 1: Settlement pattern of non-native bird species in the Kingdom of Hungary

IRODALOMJEGYZÉK–REFERENCES

- ANONIM (1879): A magyarországi újabb vadaskertek. *Vadász- és Versenylap* **23**(30): 254.
- ANONIM (1880a): A Kárpát-egylet idei évkönyvében... *Vadászlap* **1**(32): 363.
- ANONIM (1880b): A Magyarországi Kárpát-egylet... *Vadászlap* **1**(9): 116.
- ANONIM (1880c): Visszapillantás a lefolyt vadvásárra. *Vadászlap* **1**(9): 108.
- ANONIM (1882a): A szirti foglyot szándékoznék... *Vadászlap* **3**(25): 304.
- ANONIM (1882b): A californiai búbos-fürj Kis-Kartalon. *Vadászlap* **3**(23): 280–281.
- ANONIM (1883a): A vad gyöngytyűokról. *Vadászlap* **4**(23): 286.
- ANONIM (1883b): Szerkesztői posta. *Vadászlap* **4**(6): 79.
- ANONIM (1883c): Vadtenyésztés. *Vadászlap* **4**(33): 402.
- ANONIM (1884a): Br. Podmanitzky Gézánál... *Vadászlap* **5**(22): 293.
- ANONIM (1884b): Az országos m. vadászati védegyelet évkönyve 1884-re... *Pesti Napló* **35**(233).
- ANONIM (1887a): A vadpulykák tenyésztését... *Vadászlap* **8**(8): 104.
- ANONIM (1887b): A vadfogyasztási adó... *Vadászlap* **8**(26): 333.
- ANONIM (1888): Vadpulykákat... *Vadászlap* **9**(32): 424.
- ANONIM (1889a): Gyöngytyűkot... *Vadászlap* **10**(3): 35.
- ANONIM (1889b): A monostor-szigeti udvari vadászterület... *Vadászlap* **10**(25): 326.
- ANONIM (1889c): A fáczán-vadászatokat... *Vadászlap* **10**(35): 467.
- ANONIM (1891a): Gödöllőn... *Vadászlap* **12**(4): 52.
- ANONIM (1891b): Élő, erős, egészséges... *Vadászlap* **12**(34): 446.
- ANONIM (1891c): Krajnában, melynek területe... *Vadászlap* **12**(27): 362.
- ANONIM (1892a): A gödöllői királyi vadászterületen... *Vadászlap* **13**(14): 134.
- ANONIM (1892b): Monostori szigeten... *Vadászlap* **13**(1): 14.
- ANONIM (1892c): Ausztria vadászati statisztikája. *Vadászlap* **13**(36): 490.
- ANONIM (1893): A kaliforniai búbos fürj tenyésztése és óvása. *Vadászlap* **14**(21): 281–283.
- ANONIM (1894a): Szárnyas vadak honosítása. *Vadászlap* **15**(1): 6–7.
- ANONIM (1894b): Az ezredéves országos kiállításról. *Vadászlap* **15**(20): 266–267.
- ANONIM (1895a): Lov. Mauthner K. ... *Vadászlap* **16**(12): 160.

- ANONIM (1895b): Királyfácánokkal... *Vadászlap* **16**(20): 263.
- ANONIM (1896a): Saját tenyésztésű... *Vadászlap* **17**(8): 111.
- ANONIM (1896b): Krajnábana múlt évben a következő vad került terítékre... *Vadászlap* **17**(25): 334.
- ANONIM (1896c): Stájerország vadászati statistikája. *Vadászlap* **17**(35): 474.
- ANONIM (1898a): A californiai bubosfürg honosításáról. *Vadászlap* **19**(4): 55.
- ANONIM (1898b): Ghymes... *Vadászlap* **19**(20): 267.
- ANONIM (1899): A délamerikai tinamu-tyúk Európában. *Vadászlap* **20**(32): 426.
- ANONIM (1900a): Külföldi szárnyasok meghonosítása Európában. *Vadászlap* **21**(11): 142–145.
- ANONIM (1900b): A tinamu-tyúkról... *Vadászlap* **21**(13): 174.
- ANONIM (1900c): A plóhműhlei angol fázántenyészde... *Vadászlap* **21**(28): 375.
- ANONIM (1900d): Tinamu-tyukok honosítása Biharban. *Vadászlap* **21**(19): 253.
- ANONIM (1901a): A tinamuról. *Vadászlap* **22**(17): 229.
- ANONIM (1901b): A tinamu-tyuk honosításához. *Vadászlap* **22**(4): 54.
- ANONIM (1902): Tinamu-k Tolnamegyében. *Vadászlap* **23**(11): 150.
- ANONIM (1903): A tinamu elterjedése. *Vadászlap* **24**(6): 82.
- ANONIM (1904a): Ezüsfácán... *Vadászat és Állatvilág* **4**(3): 39.
- ANONIM (1904b): Királyfácán... *Vadászat és Állatvilág* **4**(3): 40.
- ANONIM (1904c): A tinamu honosításáról. *Vadászlap* **25**(14): 191.
- ANONIM (1904d): Angol gyűrűs fázánok... *Vadászlap* **25**(4): 55.
- ANONIM (1905): Angol gyűrűs fázánok... *Vadászlap* **26**(8): 111.
- ANONIM (1907a): Eladó... *Vadászlap* **28**(7): 98.
- ANONIM (1907b): A tinamu. *Vadászat és Állatvilág* **7**(7): 91.
- ANONIM (1908): Ujabb szárnyas vadfajták meghonosításáról. *Vadászlap* **29**(15): 195–196.
- ANONIM (1910): Tinamu. *Vadászlap* **31**(21): 281.
- ANONIM (1912): A tinamu megtelepítésével... *Vadászlap* **33**(9): 119.
- ANONIM (1914): A gyöngytyúk és pulyka mint vadászmadár. *Vadászat és Állatvilág* **14**(8): 8.
- ANONIM (1915): A Tinamu-tyúk honosításához. *Nimród* **3**(6): 48.
- ANONIM (1917): A hazánkban meghonosításra kiválóan alkalmas vadfajok. *Vadászat és Állatvilág* **17**(11): 89.
- ANONIM (1918a): Királyfácán... *Vadászlap* **39**(6): 72.
- ANONIM (1918b): Királyfácán... *Vadászlap* **39**(7): 84.
- ANONIM (1922): Királyfácánt... *Nimród* **10**(23): 350.
- ANONIM (1929a): A Kormányzó Öfömlétsága az általa lőtt királyfácánban gyönyörködik... *Magyar Vadászújság* **29**(35): 454.
- ANONIM (1929b): Élő vad. *Magyar Vadászújság* **29**(34): 456.
- ANONIM (1932): Bálint László ... *Magyar Vadászújság* **32**(26): 357.
- ANONIM (1937): Királyfácán törzs... *Magyar Vadászújság* **37**(15): 239.
- ANONIM (2007): Kétegyházi Andrassy-Almásy kastély.
<https://www.wenckheim.hu/ketegyhaza.html> (letöltés ideje: 2025.08.05.)
- ANONYMUS (1914): A szirtifogoly és a hófajd vadászata. *Vadászat és Állatvilág* **14**(12): 140–141.
- ANTIQUÉ PRINT & MAP ROOM: <https://antiqueprintmaproom.com/product/the-guinea-fowl-unknown/> Letöltés ideje: 2025.08.04.
- BARTHOS, GY. (1914): A vörös szirtifogoly megtelepítéséről. *Vadászat és Állatvilág* **14**(8): 90.
- BÁSTYAI, L. (1947): Gyöngytyúk mint apróvad. *Nimród* **34**(14): 221–222.
- BENÉNÉ IGNÁCZ, M. (1983): Mikor, mire, miért? *Nimród* **103**(7): 296–297.
- BETHLENFALVY, E. (1937): *Die Tierwelt der Hohen Tatra*. Edmund Schustek, Spišské Podhradie, p. 66–68.

- BREHM, R. (1865): Vadász- és utiképek Spanyolországból. *Hazánk s a Külföld* **1**(19): 292–294.
- BREHM, A. (1903): *Az állatok világa egy kötetben. Madarak. 2. kötet. Varjúszerű madarak (folyt.), papagályszerű madarak, galamszerű madarak, tyúkszerű madarak, guvatszerű madarak, daruszerű madarak.* V. kötet. Légrády testvérek, Budapest, p. 489–493.
- CHERNEL, I. (1899): *Magyarország madarai különös tekintettel gazdasági jelentőségökre.* Magyar Ornithologiai Központ, Budapest. pp. 345–346., 366–367.
- CSÁNYI, S. (2025): *Vadgazdálkodási Adattár 2024/2025. vadászati év.* Kiadja a MATE VTI, Gödöllő, 70 p.
- CSOBAL, L., DOMOKOS, T., HAVASSY, P., KERTÉSZ, É., LISKA, A. NAGYNÉ MARTYIN, E. & EDMANN GY. (2007): *Kétégyháza. Száz magyar falu könyvesháza Kht., Budapest, 178 p.*
- DEMETER, I. (1929): Kritika. *Magyar Vadászijság* **30**(1): 16.
- DUNÁNTÚLI (1930): Fajd és fácánkorcs-e? *Magyar Vadászijság* **30**(26): 346–348.
- GERVÁRY, GY. (1896): A vadászat fejlődéséről és mai közgazdasági jelentőségéről. *Vadászlap* **17**(22): 287–289.
- V. D. FLADNITZ [= A. BERGER] (1907): Egy és más a gyöngytyúk vadon tenyésztéséről. *Vadászlap* **30**(31): 407–409.
- FODOR, T. (1974): Sikeres telepítések és kudarcok. *Nimród* **6**(11): 28.
- FORSTER, F. (1874): Idegen országbeli állatok honosítása s a búbos-fürj. *Vadász- és Versenylap* **18**(2): 12–13.
- GÉCZY, F. (1889): Főraktár Magyarország részére valódi háziállat baromfiból. *Vadászlap* **10**(24): 310.
- GOSZTONVI, G. (1930): Ritkaság. *Magyar Vadászijság* **30**(34): 454.
- GYÖNGYÖS-HALÁSZI TAKÁCH, GY. (1929a): Prairifajd (*Tympanuchus Americanus*). *Magyar Vadászijság* **29**(35): 464–466.
- GYÖNGYÖS-HALÁSZI TAKÁCH, GY. (1929b): A vörös szirti fogoly. *Magyar Vadászijság* **29**(5): 62–63.
- GYÖNGYÖS-HALÁSZI TAKÁCH, GY. (1930): A fácánok királya. *Magyar Vadászijság* **31**(5): 66–67.
- HÁM, F. (1909): 5000 darab... *Vadászlap* **30**(34): 453.
- HÖNIG, [I.] (1891): Országos löveggyék az 1890-iki évadban Magyarország területén elejtett vadakról. *Vadászlap* **12**(36): 490–491.
- HÖNIG, I. (1893a): Vadászható vadak honosításáról Európában s különösen Magyarországon. *Vadászlap* **14**(27): 363–364.
- HÖNIG, I. (1893b): A vadnak osztályozása vadászati szempontból. *Vadászlap* **14**(9): 120–121.
- ILLÉS, N. (1895): A gyöngytyúk tenyésztése vadon. *Vadászlap* **16**(1): 5–6.
- ILLÉS, N. (1902): A vadpulyka meghonosítása. *Vadászlap* **23**(10): 127–129.
- KENEDY, Á. (1930): Hozzászólás a Prairie-fajd telepítéséhez. *Magyar Vadászijság* **30**(11): 144–146.
- M. (1900): A.-Hidvég. In ANONIM: Vadásztenyésztünk állásáról. *Vadászlap* **21**(20): 263.
- MERCUR (1887): A budapesti vadaspiacz múlt évi forgalmáról. *Vadászlap* **8**(11): 135–136.
- NAGY, E. (1968): Telepítsünk szirti foglyot. *Nimród* **21**(4): 11–13.
- NAGY-ÖLVEDY, K. (1869): *Fácán tenyésztés.* Khór és Wein Könyvnyomdája, Budapest, p. 73.
- NEMESKÉRI KISS, S. (1947): Gyöngytyúk mint apróvad. *Nimród* **34**(15): 239.
- NEYMANN, J. (1901): Egy és más a tinamuról. *Vadászlap* **22**(15): 195–196.
- NEYMANN, J. (1915): A tinamu. *Nimród* **3**(6): 41–43.
- OROSZI, S. (1996): Vadfajokból védett állatfajok. *Erdészettörténeti Közlemények* **21**: 148–149.
- ÖTVÖS, B. (1926): Vadászterületek gondozása. Ivararányszabályozás. Vérfrissítés. Etetés. *Vadászati Útmutató* **2**: 58–69.
- PFIEGLER, F. (1927): Legújabb díszfácán-import. *Nimród* **15**(35): 647.

- REMAN, J. (1892): Szany... *Vadászlap* **13**(12): 160.
- RICH, W. H. (1907): *Feathered game of the Northeast*. Thomas Y. Crowell & Co. Publishers, New York, 13 p.
- RODICZKY, J. (1902): *A hazai vadászat múltjából és jelenéből*. Pallasz Részvénytársaság Nyomdája, Budapest, 50 p.
- SINKOVITS, M. (1969): Vadásztársaságok szárnyasvadtenyésztése. *Nimród* **1**(12): 14–15.
- SZEKÉR, K. (1887): A vadpulyka és gyöngytyúk tenyésztéséről. *Vadászlap* **8**(14): 173–175.
- SZŐCS, K. (1906): A tinamú telepítési kísérletezése. *Vadászat és Állatvilág* **6**(11–12): 138.
- THURÓCZY, T. (1902): A muflonról. *Vadászat és Állatvilág* **2**(1): 7–10.
- THURÓCZY, T. (1930): Új vadtelepítési kísérletek. *Nimród* **8**(8): 64–66.
- TLAUDNITZ, A. B. (1907): Tinamutenyésztési tapasztalatok. *Vadászat és Állatvilág* **7**(17): 204.
- VERTSE, A. (1937): Megtelepíthető-e Magyarországon a vörös fogoly? *Nimród* **25**(11): 171–173.
- ZACKENKNECHT (1901): Alkalmas szárnyas vadfajok honosításáról. *Vadászlap* **22**(33): 435–437.
- ZACKENKNECHT (1902): Alkalmas szárnyas vadfajok honosításáról. *Vadászlap* **23**(3): 35–36.

Jogsabályok

- 79/2004. (V. 4.) FVM rendelet a vad védelméről, a vadgazdálkodásról, valamint a vadászatról szóló 1996. évi LV. törvény végrehajtásának szabályairól. 5. számú melléklete.
<https://www.omvk.hu/oldal/vadaszati-idenyek>. Letöltés ideje: 2025.08.05.